

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา จากความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูและกรรมการสถานศึกษา โดยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2539–2550)
2. การพัฒนาและการบริหารหลักสูตร
3. การพัฒนาหลักสูตร
4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
5. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ
6. ข้อมูลท้องถิ่นอำเภอละหานทราย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2539–2550)

จากการศึกษานโยบายการปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2539–2550) พบว่ามีนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นั้น คือ การให้ความสำคัญต่อ “การพัฒนาคน” มากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมและการส่งออก (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 ก : 3-6) องค์ประกอบของการปฏิรูปการศึกษาประกอบด้วย สิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
2. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
4. การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการมีความคาดหวังว่าถ้าการปฏิรูปการศึกษา ได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องในระยะหนึ่งจะส่งผลทำให้โรงเรียนมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปและมีลักษณะเป็นโรงเรียนในอุดมคติ ซึ่งมีคุณลักษณะเด่นชัด 10 ประการ ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ มีจิตสำนึกที่จะพัฒนา

ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายใน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน หรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติโดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้สถานศึกษามีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ ป่อน้ำ ไร่ฟืน ไร่ผลภาวะ

3. เป็นสถานศึกษาที่มีความพร้อม มีแผนผังเดิมรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบ โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนครูให้ครูที่เกษียณอายุ หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอนและหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

6. องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิชาการ หรือ ด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพ การเกษตร การก่อสร้าง การไฟฟ้า เป็นต้น

7. มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษา และจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบครัน ทั้งนี้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจนและจ่ายค่าตอบแทนให้นักเรียนในการพัฒนาหรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพที่เกิดรายได้และเป็นประโยชน์แก่สถานศึกษา เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชน มีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พัก ค่าตอบแทนค่าล่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครู

9. มีการวัดและประเมินผลทางการศึกษาที่มุ่งเน้นผลผลิต คือ คุณภาพของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นสถานศึกษาที่ผู้นำท้องถิ่นและผู้ปกครองนักเรียนทุกระดับทุกประเภทยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

จากบัญญัติ 10 ประการที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า แนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญประเด็นหนึ่ง คือ การพัฒนาหลักสูตรหรือกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นโดยให้องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา

ในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น เด็กและเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาจะต้องมีคุณภาพสูงตามศักยภาพของทุกคน สามารถร่วมพัฒนาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล รวมทั้งเป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวได้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในการเน้นให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง มีการดำเนินงานเป็นระบบ จึงจะประสบผลสำเร็จ การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้นั้น ครูจะต้องเอาใจใส่ต่อกระบวนการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก และมีการสอนเด็กอย่างแท้จริง ในการบริหารก็ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพอย่างสูง โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก และในการสนับสนุนก็ต้องคำนึงถึงการทำงานที่เน้นผลงานที่มีคุณภาพสูงด้วย จึงจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งจะต้องทำทั้งระบบ คือ ระบบบริหาร ระบบการสอนและระบบการสนับสนุน เป็นการแสดงให้เห็นจุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษาดังภาพประกอบ 1 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 ก : 18)

ภาพประกอบ 1 จุดเน้น การมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่แท้จริง

ในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพสูงที่สุดนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน โดยกำหนดแนวทางและระดับ

การพัฒนาด้วยตนเอง เลือกแนวทางพัฒนาตนเอง แล้วค่อยๆ พัฒนาไปตามกำลังความสามารถ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จเป็นระยะๆ ตามศักยภาพของตนเอง ดังภาพประกอบ 2 ที่แสดงให้เห็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษา ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 ก : 19)

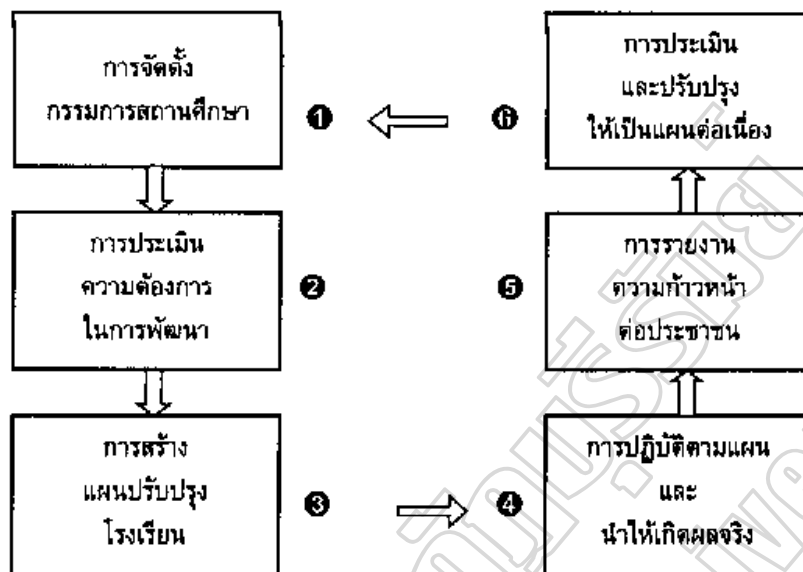

ภาพประกอบ 2 แนวทางพัฒนาการศึกษา

หน่วยงานที่สนับสนุนมีหน้าที่หลัก คือ กระตุ้นและท้าทาย ให้สถานศึกษาเกิดความต้องการที่จะพัฒนา สนับสนุนด้านการเงินและวัสดุ และช่วยเหลือทางวิชาการ ตลอดจนมีการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

กระบวนการปฏิรูปการศึกษาในสถานศึกษา

เครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาในระดับสถานศึกษา คือ "แผนปรับปรุงสถานศึกษา" (School Improvement Plan) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ของสถานศึกษา เป็นแผนเฉพาะของโรงเรียนแต่ละแห่งที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหา และสนองความต้องการเฉพาะของสถานศึกษานั้นๆ เท่านั้น มีขั้นตอนที่จะต้องดำเนินการ 6 ขั้นตอน ดังแสดงไว้ในภาพประกอบ 3 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 ก : 33)

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานปรับปรุงสถานศึกษา

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งกรรมการสถานศึกษา

การกระจายอำนาจให้ผู้อยู่ใกล้กับเด็กเป็นผู้ใช้อำนาจในการบริหารเป็นหลัก การที่เชื่อว่าจะทำให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพ และสร้างคุณภาพในการเรียนรู้ของเด็กได้เป็นอย่างดี จึงกำหนดให้การบริหารสถานศึกษาอยู่ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้สัดส่วนของกรรมการสถานศึกษา เป็นสตรีไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 จำนวนกรรมการสถานศึกษาทั้งหมดรวมแล้วไม่น้อยกว่า 7 คนและไม่เกิน 15 คน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยตำแหน่ง ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการจากผู้ปกครองนักเรียนคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาอยู่ในวาระคราวละ 4 ปี หน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาจะต้องศึกษาเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา และคิดสร้างแผนปรับปรุงสถานศึกษา ศึกษาสภาพสถานศึกษาของตน ตัดสินใจกำหนดจุดที่จะต้องปรับปรุงก่อน-หลังตามลำดับความสำคัญ กำหนดจุดยุทธศาสตร์ คือ "วิธีการ" ที่จะปรับปรุง แล้วหาวิธีวัดผลสิ่งต่างๆ ที่ได้วางแผน ทำหน้าที่ตรวจสอบความก้าวหน้าและแนวทางการปรับปรุงสถานศึกษา รายงานผลของความก้าวหน้าของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบต่อผลงานของสถานศึกษา

ให้การสนับสนุนในด้านการเงินและเผยแพร่ชื่อเสียงของสถานศึกษา

ขั้นที่ 2 การประเมินความต้องการในการพัฒนา

การพัฒนาหน่วยงานจะต้องเป็นไปตามความต้องการของหน่วยงาน จึงต้องมีการศึกษาสภาพปัจจุบันของสถานศึกษาในด้านต่างๆ เช่น ด้านศักยภาพของบุคลากร สภาพของสื่อหลักสูตร การสอนของครูและผลการเรียนของนักเรียน เพื่อให้รู้จักสถานศึกษาของตนเองให้มากที่สุด จัดทำสารสนเทศพื้นฐานโดยทุกคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนยุทธศาสตร์และการกำหนดจุดพัฒนาสถานศึกษา โดยมีกรดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดทำแบบสำรวจสภาพปัจจุบันของสถานศึกษา เพื่อหาจุดพัฒนาสถานศึกษาในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

- 1.1 สภาพความพร้อมของสถานศึกษาคมนวบัญญัติ 10 ประการ (ยกเว้น ข้อ 9) รวมทั้งข้อมูลจำเป็นอื่นๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชน
- 1.2 ศักยภาพของบุคลากร ด้านต่างๆ ทั้งด้านเนื้อหาหลักสูตรและพัฒนาการของนักเรียน โดยเน้นที่การปฏิบัติได้จริงมากกว่าวุฒิทางการศึกษา
- 1.3 สภาพของสื่อและหลักสูตร เน้นการสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน
- 1.4 พฤติกรรมการสอนของครู ลักษณะต่างๆ
- 1.5 ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เน้นความสามารถตามพัฒนาการด้านต่างๆ จำนวนตามระดับความชำนาญในเรื่องนั้นๆ

2. ทดลองใช้แบบสำรวจและปรับปรุง

3. เก็บข้อมูล ตามรายการในแบบสำรวจที่ปรับปรุงแล้ว

4. วิเคราะห์ข้อมูล

5. นำเสนอ โดยจัดทำรายงานในเชิงของสภาพที่เป็นอยู่ตามประเด็นในข้อ 1

โดยพยายามจัดทำข้อมูลให้เป็นเหตุเป็นผลกัน ถ้ามีสิ่งนี้แล้วจะทำงานได้ใด และถ้าทำงานนี้ได้ดีแล้วจะทำให้เกิดผลดีอย่างไร และมุ่งประเด็นไปที่ว่า ถ้าจะปฏิบัติได้ดีควรมีอะไรบ้างนำเสนอเป็นรายการของสภาพความพร้อมทั้ง 5 ด้าน คือ สภาพความพร้อมของสถานศึกษาคมนวบัญญัติ 10 ประการ ศักยภาพของบุคลากร สภาพของสื่อและหลักสูตร พฤติกรรมการสอนของครูและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

6. ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อจัดทำแนวโน้มนโยบายการพัฒนา ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา การปกครองและวัฒนธรรม ในท้องถิ่น กำหนดลักษณะสำคัญๆ ของการพัฒนาในชุมชน

7. กำหนดตัวแปรพื้นฐาน ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2-3 ตัว แล้วนำมาสร้างภาพอนาคต 3 แบบ โดยให้ตัวแปร 2-3 ตัวนี้ เปลี่ยนแปลงในระดับเร็วขึ้นมากขึ้น เท่าเดิม ซ้ำกว่าเดิม หรือน้อยกว่าเดิม ก็จะได้ผลการเปลี่ยนแปลงในระยะ 5-10 ปี

8. นำข้อจำกัดของชุมชน นโยบายของรัฐและทรัพยากรของท้องถิ่นมาเลือก

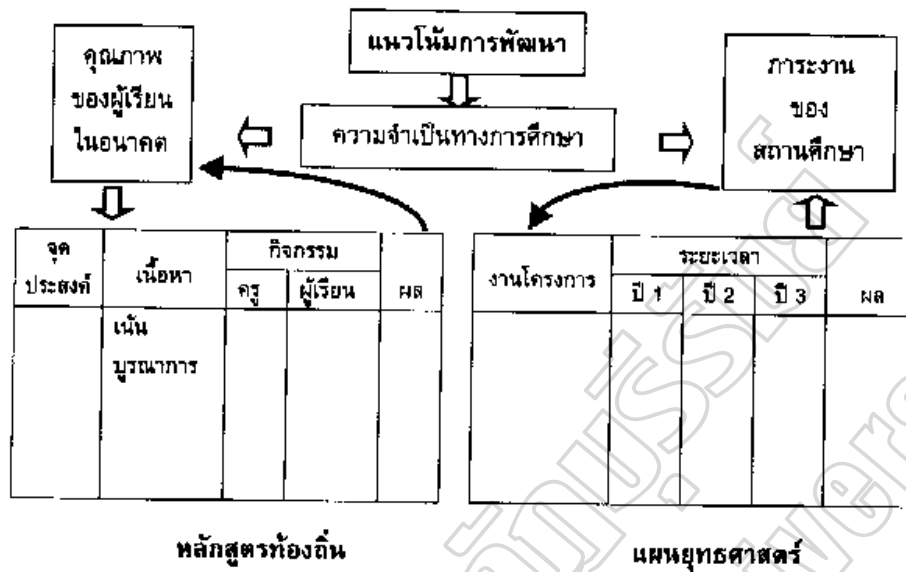
สภาพที่ควรจะเป็นในอนาคตของชุมชน แล้วกำหนดเป็นคุณภาพของบุคคลที่พึงประสงค์ บุคลากร สื่อการสอนและความพร้อมของสถานศึกษา ให้ขนานกับรายการในข้อ 1 หรือรายงานในข้อ 5

9. นำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน ระหว่างความพร้อมที่เป็นอยู่ในข้อ 5 กับสภาพที่ควรจะเป็นในข้อ 8 กำหนดขึ้นมาเป็นรายการความต้องการของชุมชน เป็นความจำเป็นทางการศึกษาและความต้องการในการพัฒนาที่แท้จริงของชุมชน

10. นำข้อมูลที่จัดทำแล้วในข้อ 9 ไปใช้ในขั้นที่ 3 ต่อไป
ขั้นที่ 3 การสร้างแผนปรับปรุงโรงเรียน

ภาระหน้าที่สำคัญของกรรมการสถานศึกษา คือ การกำหนดยุทธศาสตร์ที่จะปรับปรุงจุดที่มีความสำคัญต่อสถานศึกษามากที่สุด โดยมุ่งผลไปที่คุณภาพของบุคคลที่พึงประสงค์และคำนึงถึงศักยภาพของสถานศึกษา นำมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและแผนยุทธศาสตร์ปรับปรุงโรงเรียน ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

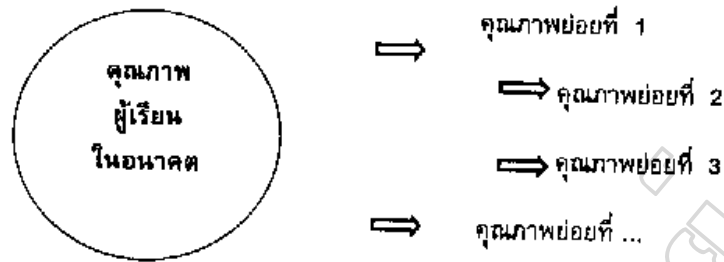
1. ประชุมคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาและตัวแทนจากชุมชนทุกอาชีพ สร้างความตระหนักในการพัฒนา ซึ่งแจ้งเหตุผลความจำเป็นในการพัฒนาสถานศึกษาและนักเรียน แล้วสรุปเป็นความมุ่งมั่น ความตั้งใจในการพัฒนา โรงเรียน ชุมชนและผู้เรียน
2. วิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษา ให้ครูแต่ละคนประเมินตนเอง เพื่อหาจุดเด่นจุดด้อยของตนเองในมุมมองต่างๆ เพื่อสรุปผลการประเมินตนเองของทุกคนเป็นภาพรวมของสถานศึกษา สิ่งที่ได้ คือ จุดเด่น-จุดด้อย ของครูทั้งโรงเรียน
3. นำข้อมูลคุณภาพของบุคคลที่พึงประสงค์และข้อจำกัดของสถานศึกษาไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและแผนยุทธศาสตร์ปรับปรุงสถานศึกษา ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ ดังภาพประกอบ 4 ซึ่งเป็นแนวโน้มในการพัฒนา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 ก : 46)

ภาพประกอบ 4 แนวโน้มนการพัฒนา

การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ในการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการใช้ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น อันได้แก่ความต้องการในการพัฒนาของชุมชนและท้องถิ่น นโยบายการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน คุณภาพปัจจุบันของผู้เรียน แนวโน้มในการพัฒนาของชุมชนด้านต่างๆ และศักยภาพของสถานศึกษา มีการประชุมคณะครู กรรมการสถานศึกษาและผู้แทนชุมชน เพื่อระดมความคิด หาความจำเป็นทางการศึกษา แล้วลงมติเอกฉันท์ สรุปเป็นคุณภาพของผู้เรียนในอนาคต นำคุณภาพของผู้เรียนในอนาคต มาพิจารณาอีกว่า มีลักษณะ เป็นคุณลักษณะ หรือคุณภาพย่อยๆ ที่ก่อให้เกิดเป็นคุณภาพของผู้เรียนในอนาคตที่ต้องการ ดังภาพประกอบ 5 กำหนดคุณภาพผู้เรียนในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 ก : 47)

ภาพประกอบ 5 คุณภาพผู้เรียนในอนาคต

คุณภาพของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากเนื้อหาการเรียนรู้ โดยการนำคุณภาพย่อยมากำหนดเป็นจุดประสงค์ แล้วจึงกำหนดเนื้อหาที่เน้นการบูรณาการกลุ่มประสบการณ์หรือวิชา กำหนดกิจกรรมครูและกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมมากที่สุด เน้นผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้จัดการและอำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มากที่สุดและเต็มศักยภาพ ตรวจสอบดูว่า จุดประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรม ส่งผลให้เกิดคุณภาพผู้เรียนในอนาคตได้แท้จริงและสอดคล้องกับความต้องการของนโยบาย แนวโน้มการพัฒนา และศักยภาพของสถานศึกษา แล้วนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ ประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา

ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา จะต้องมีการเปรียบเทียบคุณภาพของผู้เรียนที่ควรจะเป็น ตามที่ได้วิเคราะห์แนวโน้มในการพัฒนากับคุณภาพปัจจุบัน เลือกคุณภาพตัวที่มีช่วงห่างกันมากๆ หรือคุณภาพที่จำเป็นมากๆ หรือคุณภาพที่สำคัญมากๆ มาดำเนินการพัฒนาก่อน ซึ่งในที่นี้เรียกว่า จุดพัฒนา สถานศึกษาอาจเลือกพัฒนาเพียง 2 - 3 เรื่องก่อน ความศักยภาพและจุดเด่นของบุคลากร นำจุดพัฒนามาจัดทำเป็นนโยบายและแนวทางดำเนินการกว้างๆ แล้วช่วยกันสังเคราะห์เป็นภาระงานของสถานศึกษา ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้แทนจากชุมชน ระดมสมองเพื่อกำหนดแนวทางดำเนินการที่จะได้ผลดีที่สุดในการพัฒนาผู้เรียนตามความต้องการที่ได้กำหนดเป็นจุดพัฒนาไว้แล้ว ในที่นี้เรียกว่า ยุทธศาสตร์หลัก แล้วระดมความคิดจากยุทธศาสตร์หลัก ว่าใครมีส่วนเกี่ยวข้อง และช่วยเหลืออย่างไรบ้าง ผู้บริหารและครูแต่ละคนจะนำไปปฏิบัติในส่วนของตนได้อย่างไร และมีอะไรที่ต้องร่วมกันปฏิบัติ ให้คณะกรรมการพยายามเพิ่มเติมวิธีใหม่ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จที่มีคุณภาพสูงกว่าเดิม (สร้างนวัตกรรม) คณะครูช่วยกันกำหนดงาน/โครงการ/แผนงาน โดยทำเป็นแผน 3 ปี และแบ่งเป็นแผน 1 ปี 2 ปี และ 3 ปี พร้อมทั้งกำหนดผลของงานแต่ละงาน/โครงการ/แผนงาน แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาเขียนลงในแผนภูมิและใช้แผนภูมินี้ นำเสนอ

ภาพรวมงานของสถานศึกษา ในเอกสารหลักต่างๆ ของสถานศึกษา (ใช้แผนภูมิเฉพาะด้าน แผนยุทธศาสตร์) แล้วลงมือปฏิบัติตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ทำขึ้นนั้น

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติตามแผนและนำไปให้เกิดผลจริง

การปฏิบัติตามแผนปรับปรุงสถานศึกษา (แผนยุทธศาสตร์) ให้สถานศึกษาปฏิบัติตามกิจกรรมที่ร่วมกันสร้างขึ้นในแผนปรับปรุงประจำปี โดยยึดเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาเด็ก โดยวิธีการที่กำหนดไว้ในแนวคิดของสถานศึกษา ในการปฏิบัติหากมีปัญหามาอาจจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการ ที่จะนำไปสู่ผลโดยไม่ใช่รูปแบบ แต่มุ่งสู่ผลตามเป้าหมายที่แท้จริง และส่งเสริมให้องค์กร โดยเฉพาะครูให้พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นวิชาชีพ ในสภาวะการปฏิบัติงานปกติ สำหรับการติดตามผลการดำเนินงาน เน้นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการพัฒนาสถานศึกษาและผู้เรียน โดยไม่เน้นการตรวจสอบเพื่อจับผิด บทบาทที่สำคัญ คือ การกระตุ้น และท้าทายอย่างสร้างสรรค์

ขั้นที่ 5 การรายงานความก้าวหน้าต่อประชาชน

การจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา ถือว่าการศึกษาเป็นเรื่องของส่วนรวม ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน จึงต้องรับรู้ความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศึกษา ดังนั้น เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา จะต้องนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียนและสภาพการจัดการศึกษาโดยส่วนรวม ที่จะนำไปสู่เป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศในปี 2550

การรายงานพัฒนาการหรือความก้าวหน้าของนักเรียน ให้รายงานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (Competencies) ของผู้เรียน ด้านภาษาและการสื่อสาร วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ สุขภาพและความปลอดภัย การเข้าสังคม นิสัยการทำงาน โดยนำเสนอในด้านความสามารถของพัฒนาการด้านต่างๆ นอกเหนือจากการรายงานผลการเรียนตามปกติ ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดย คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และหน่วยงานสนับสนุนทางวิชาการ ร่วมกันประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะๆ และรายงานผลประจำปี โดยใช้พฤติกรรมพัฒนาการของผู้เรียนเป็นหลัก แล้วร่วมกันจัดทำรายงานเสนอในประเด็นต่างๆ เช่น ผลการพัฒนาผู้เรียน ในด้านพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ จิตใจ วิธีการพัฒนาต่างๆ ที่ใช้แล้วได้ผล ความรู้สึกของผู้ปฏิบัติที่มีต่อการพัฒนาที่ทำไปแล้ว รวมทั้งผลกระทบทางบวก ทางลบและความภาคภูมิใจที่มีอยู่ แนวทางที่จะพัฒนาต่อเนื่องให้ได้คุณภาพสูงยิ่งขึ้นได้ โดยนำรายงานที่เสร็จแล้วเสนอคณะกรรมการประจำโรงเรียน เพื่อทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความภาคภูมิใจต่อผลการจัดการศึกษาที่ตนเองมีส่วนร่วม เป็นข้อมูลที่จะปรับปรุงการศึกษาให้ดีขึ้น เมื่อคณะกรรมการมีความเห็นชอบให้เสนอรายงานต่อผู้บังคับบัญชาเหนือชั้น เพื่อรวบรวมเป็นรายงานผลการจัดการศึกษาของอำเภอ จังหวัดและกระทรวงศึกษาธิการต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินและปรับปรุงให้เป็นแผนต่อเนื่อง

การดำเนินงานบริหารจัดการศึกษาจะเกิดประสิทธิผลนั้น จะต้องมีการนำผล การประเมินมาปรับปรุงให้เป็นแผนที่ต่อเนื่อง ยึดเป้าหมายสำคัญ คือ ผลที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน มุ่งส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองของครู เพื่อพัฒนางานของสถานศึกษาให้เป็นองค์กรวิชาชีพ ที่แท้จริง ดังนั้นตราบไลต์ที่มีการปฏิบัติตามแผนก็จะต้องมีการประเมินและปรับปรุงให้ดีขึ้น อยู่เสมอ จนเป็นแผนพัฒนาที่ต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง ไม่เน้นการตรวจสอบเพื่อจับผิด แต่เป็นไปเพื่อ ร่วมกันสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ตามแนวทางการประเมินอย่างสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้น ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งมีหลักการ ในการวิเคราะห์เกณฑ์การประเมินร่วมกัน ข้อมูลในการ ประเมินได้มาจากหลายแหล่ง ด้วยวิธีการหลากหลาย สรุปผลการประเมินเป็นมติเอกฉันท์ ในการรายงานต้องชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติของครู กับผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พร้อมทั้งเสนอแนวทางปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. กรรมการสถานศึกษา และผู้แทนจากชุมชน ระดมความคิดเห็นหาวิธีการและเกณฑ์ การประเมิน แล้วลงสรุปเป็นข้อตกลงร่วมกัน
2. ประชุมกรรมการที่ได้รับมอบหมายระดมความคิด หาแหล่งเก็บข้อมูลและวิธีการเก็บ ข้อมูล โดยมุ่งเน้นความหลากหลายไม่มีวิธีการ หรือแหล่งหนึ่งแหล่งใดเพียงอย่างเดียว ลงมือ เก็บข้อมูลตามวิธีการและแหล่งข้อมูลดังกล่าว
3. ประชุมคณะครู กรรมการสถานศึกษาและผู้แทนจากชุมชน เพื่อสรุปผลการประเมิน ด้วยการลงมติเอกฉันท์ โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วม (Participation Method)
4. ประชุม (ต่อ) เพื่อนำผลการประเมิน มาดำเนินการวิเคราะห์และหาแนวทาง ปรับปรุง ด้วยการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของการปฏิบัติงานของครู กับผลที่เกิดขึ้นจริง กับผู้เรียน ประเมินความพึงพอใจ คิดหาแนวทางว่าถ้าพึงพอใจแล้ว จะพัฒนาให้ได้ผลดีที่สุด อย่างไรได้บ้าง ถ้ายังไม่พอใจจะปรับปรุงแก้ไขให้ดีกว่าเดิมได้ผลอย่างไร แล้วช่วยกันนำเสนอ เป็นแนวทางการปรับปรุงให้ดีขึ้น
5. การประเมินตนเอง บุคลากรแต่ละคนโดยเฉพาะครูนำข้อมูลการประเมินไปวิเคราะห์ ว่ามีส่วนใดเกี่ยวข้องกับตนเองบ้างแล้วประเมินตนเอง เพื่อให้สามารถ รู้จุดพัฒนาตนเองเพื่อ พัฒนางานให้ดียิ่งๆ ขึ้นอยู่เสมอและเต็มศักยภาพของแต่ละคน สำนวรตนเอง ว่ามีผลงานที่ดี ด้านใด ยังมีข้อจำกัดด้านใด วิเคราะห์ว่าต้องปรับปรุงอะไร เพื่องานการปรับปรุงสถานศึกษา ของคน คิดค้นหาวิธีการว่าจะปรับปรุงด้วยวิธีใด จะใช้อุปกรณ์ใด ให้ใครช่วยเหลือ อย่างหลากหลายทางเลือก เลือกวิธีที่เหมาะสมกับศักยภาพของตนเองมากที่สุด ลงมือปฏิบัติ ความทางที่เลือก ประเมินหลังการปรับปรุงว่าได้ผลดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่เพียงใด เพราะเหตุใด แล้วหาทางปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดผลต่อผู้เรียนในระดับสูงขึ้นเรื่อยๆ
6. โรงเรียนช่วยกันใช้ข้อมูลนักเรียนและแนวความคิดที่ได้จากข้อ 1-5 ไปเป็น แนวทางในการทำแผนหมุนเวียนและต่อเนื่อง (Rolling Plan) ในขั้นที่ 2 สำหรับรอบต่อไป

และเดินตามขั้นตอนจนครบถ้วนเช่นนี้ทุกปี จนแผนยุทธศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับปรุงสถานศึกษา หมุนเวียนต่อเนื่องปรับปรุงให้เท่าทันต่อการพัฒนาเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทำให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางแห่งความเป็นเลิศ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ในการบริหารงานทั้งหกขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วนั้นสอดคล้องกับการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) เป็นวงจร ตามหลักการของเดมมิ่ง คือ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และ ขั้นตอนที่ 3 อยู่ในช่วงของการวางแผน (Plan)

ขั้นตอนที่ 4 อยู่ในช่วงปฏิบัติ (Do)

ขั้นตอนที่ 5 อยู่ในช่วงของการตรวจสอบ ประเมินผล (Check)

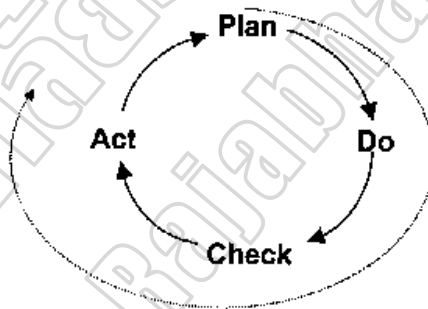
ขั้นตอนที่ 6 อยู่ในช่วงนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน เพื่อดำเนินการในรอบต่อไป

(Act)

วงจรเดมมิ่ง : วงจร PDCA (Deming Cycle)

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2541 : 95) ได้ให้ความหมายของ PDCA ไว้ดังนี้

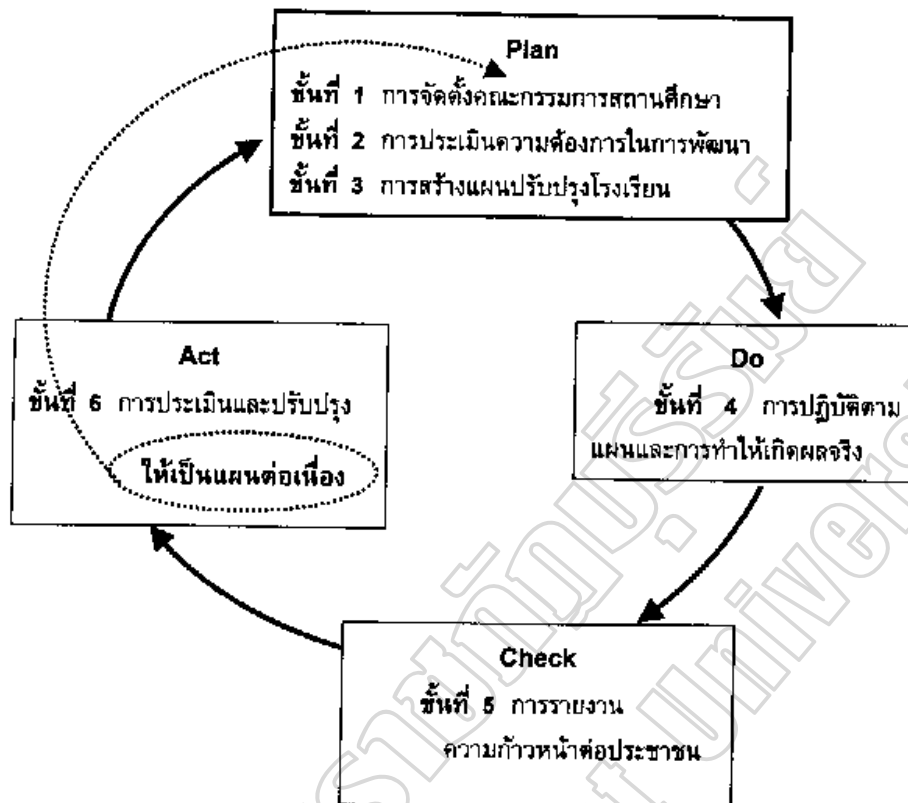
PDCA คือ คำย่อของ Plan-Do-Check-Act เป็นวงจรของการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง บางทีเรียกวางจรชิวฮาร์ท (Shewhart Circle) เพราะชิวฮาร์ทเป็นผู้คิดวงจรมีขึ้น แต่เดมมิ่งเป็นคนเผยแพร่ให้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 วงจรเดมมิ่ง (Deming)

หลักการที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย

1. การร่วมกันวางแผน (P = Plan) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน กำหนดเป้าหมาย จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดแนวทางการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลา กำหนดงบประมาณ กำหนดผู้รับผิดชอบ
 2. ดำเนินการตามแผน (D = Do) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ส่งเสริมสนับสนุน จัดตั้งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากร กำกับ ติดตาม ให้การนิเทศ
 3. ตรวจสอบประเมินผล (C = Check) วางกรอบการประเมิน จัดทำ หรือ จัดทำเครื่องมือ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความหมาย ตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน
 4. นำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A = Act) ปรับปรุงการปฏิบัติงาน ของบุคลากร วางแผนดำเนินงานในระยะต่อไป จัดทำข้อมูลสารสนเทศ (ดำเนินงานตามกระบวนการ PDCA ในรอบต่อไป)
- การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่จะต้องมีการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ตรวจสอบและการรายงานผล พอสรุปได้ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 รูปแบบระบบการบริหารงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาและการบริหารหลักสูตร

หลักสูตร เป็นระบบในการจัดการศึกษาที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) เช่น ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (Process) ได้แก่ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนและ ผลผลิต (Output) คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535 : 40-41)

นอกจากนี้คำว่า **หลักสูตร** ยังมีความหมายแตกต่างกันตามผู้ใช้ เช่น ผู้บริหาร จะให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นการจัดการประสบการณ์ทั้งหมด ในสถานศึกษาให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต

ผู้สอน จะให้ความหมายของหลักสูตร ในลักษณะเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ได้วางแผนไว้กับการสอนของครูและประสบการณ์จะเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ของนักเรียน

ผู้เรียน จะให้ความหมายของหลักสูตร ในสิ่งที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามที่สถานศึกษา กำหนดและตามที่ครูสอน

วิชัย คิสสระ (2535 : 20) ได้แบ่งประเภทของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Matter Curriculum or Subject-centered Curriculum)
2. หลักสูตรรวมวิชา (Fusion or Fused Curriculum)
3. หลักสูตรสัมพันธ์ (Correlation or Correlated Curriculum)
4. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Broad Fields Curriculum)
5. หลักสูตรแกนกลาง (Core Curriculum)
6. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)
7. หลักสูตรบูรณาการ (Integration or Integrated Curriculum)

การพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น มีการใช้คำหลายคำที่อาจทำให้เกิดความสับสนได้ ซึ่ง วิชัย คิสสระ (2535 : 30-31) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า คำต่างๆต่อไปนี้ คือ การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) การวางแผนหลักสูตร (Curriculum Planning) การสร้างหลักสูตร (Curriculum Construction) การปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum Improvement) การทบทวนหลักสูตร (Curriculum Revision) ได้นำมาใช้ในลักษณะความหมายที่คล้ายคลึงกัน และสลับเปลี่ยนแทนกันได้ ทั้งนี้แล้วแต่จะเลือกเน้นประเด็นสำคัญ ณ จุดใด เช่น คำว่า พัฒนาหลักสูตร ก็จะใช้ความหมายที่กว้างและครอบคลุมทุกขั้นตอน ของการจัดทำ หรือวางแผนหลักสูตร การสร้างหลักสูตรต่างกันกับ คำว่า ปรับปรุงหลักสูตรเพราะการปรับปรุงหลักสูตรนั้น หมายถึงเฉพาะการปรับปรุงจุดมุ่งหมาย กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลมากกว่า จะหมายถึงการปรับปรุงกระบวนการวางแผนหรือการพัฒนาหลักสูตร

สมัยก่อน นักพัฒนาหลักสูตรต่างก็เน้นหรือให้ความสำคัญเกี่ยวกับเป้าหมาย หรือความมุ่งหมายเนื้อหาและวิธีการเรียนการสอนของหลักสูตร โดยไม่สนใจหรือคำนึงถึงผู้เรียนว่าจะมีความรู้สึกหรือมีผลกระทบอย่างไร ปกตินักพัฒนาหลักสูตร มักจะกำหนดเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนเป็นสำคัญและเนื้อหาสาระตลอดทั้งกระบวนการเรียนการสอน ก็จะเป็นเรื่องของครูที่จะต้องคิดหามา โดยเฉพาะครูมักจะคิดหาเนื้อเรื่องและวิธีการเรียนการสอนที่ครูก็คิดว่าดี และเหมาะสมกับผู้เรียนมากกว่าที่จะคิดว่า สิ่งที่จะเรียนและวิธีการเรียนการสอนนั้นผู้เรียนคิดอย่างไร มีความรู้สึกอย่างไรและมีความต้องการอะไร ต่อมาแนวคิดของการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป เช่น คิดว่าสถานศึกษาควรเป็นสถานที่ที่จะสอนให้เด็กมีความพร้อม หรือเตรียมตัวเด็กที่จะให้เป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หรือสถานศึกษาควรเป็นสถานที่สอนและฝึกหัดให้เด็กมีความสามารถในการอ่าน เขียน และคิดเลข ตัวอย่างแนวคิด การจัด

มีความพร้อม หรือเตรียมตัวเด็กที่จะให้เป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หรือสถานศึกษาควรเป็นสถานที่สอนและฝึกหัดให้เด็กมีความสามารถในการอ่าน เขียน และคิดเลข ตัวอย่างแนวคิด การจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลง ดังกล่าว จะเกิดช่องว่างหรือปัญหาให้นักพัฒนาหลักสูตร ต้องพยายามคิดและพัฒนารายละเอียดของหลักสูตรให้มีความถูกต้องและชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตร มีสิ่งที่จะต้องทำสำคัญๆ อยู่ 3 ประการ คือ

1. การพิจารณาและการกำหนดเป้าหมายเบื้องต้น ที่สำคัญของหลักสูตรที่จัดทำนั้น มีเป้าหมายเพื่ออะไร ทั้งโดยส่วนรวมและส่วนย่อยของหลักสูตรนั้นๆ อย่างชัดเจน

2. การเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและวัสดุประกอบการเรียนการสอน การเลือกสรรเนื้อหาสาระเพื่อการอ่าน การเขียน การทำแบบฝึกหัด หัวข้อสำหรับการอภิปราย กิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน

3. การกำหนดระบบการจัดวัสดุอุปกรณ์และการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนทั้งการทดลองที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับการเรียนการสอน แต่ละวิชาและแต่ละชั้นเรียน บางครั้งจะเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการตัดสินใจ

เลือกหาทางเลือก การเรียนการสอนที่เหมาะสมหรือเป็นที่รวบรวมของทางเลือกที่เหมาะสมต่างๆ เข้าด้วยกันจนเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติได้ และถ้าหากหลักสูตรมุ่งที่จะกำหนดสำหรับผู้เรียนหลายกลุ่มหลายประเภท โดยใช้วิธีการต่างๆ และในโอกาสต่างๆ กัน นักพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงภูมิหลังขององค์ประกอบต่างๆ อย่างละเอียด และรอบคอบก่อนจะตัดสินใจเลือก

นอกจากนี้ วิชัย ติสสระ (2535 : 30-31) ยังได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติว่า มีข้อคิด ข้อคำนึง ตลอดจนการหาคำตอบของคำถามมากมายประการที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องหาคำตอบ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ ในการพัฒนาหลักสูตร ไทเลอร์ ได้กล่าวถึงหลักการในการประเมินผลหลักสูตรปี 2492 โดยอาศัยคำตอบของคำถาม 4 ข้อ เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

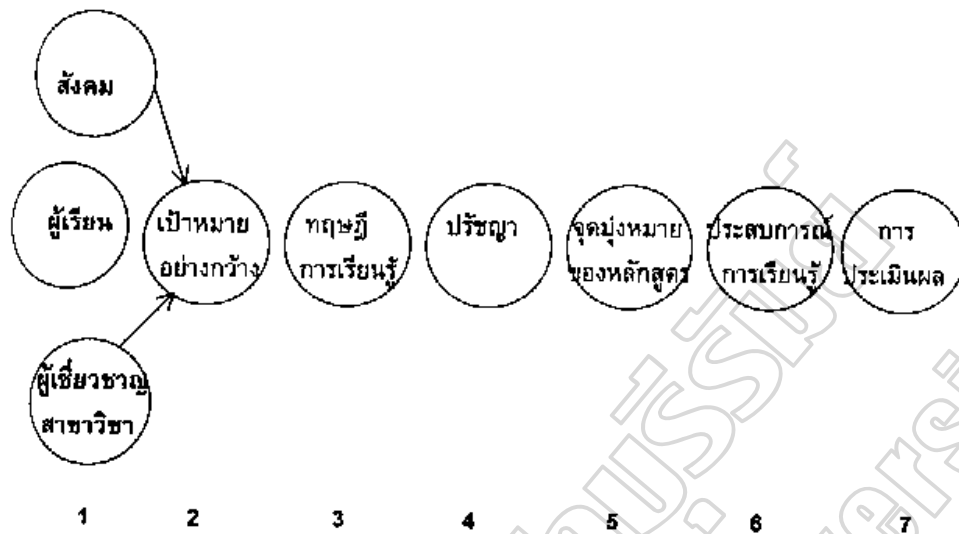
1. จุดมุ่งหมายการศึกษาของสถานศึกษา คืออะไร?

2. การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายการศึกษาของโรงเรียนนั้น ต้องใช้ประสบการณ์การศึกษาอะไร?

3. ประสบการณ์การศึกษาดังกล่าวจะจัดอย่างไร?

4. เพื่อให้แน่ใจว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้จะมีวิธีการประเมินผลคุณภาพของหลักสูตรอย่างไร?

ได้เสนอโครงสร้างการพัฒนาหลักสูตรโดยอาศัยคำถาม 4 ประการของไทเลอร์ เป็นการใช้กระบวนการ Means-Ends Approach ดังภาพประกอบ 8 โครงสร้างแนวคิดการพัฒนาหลักสูตร ต่อไปนี้

ภาพประกอบ 8 โครงสร้างของแนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

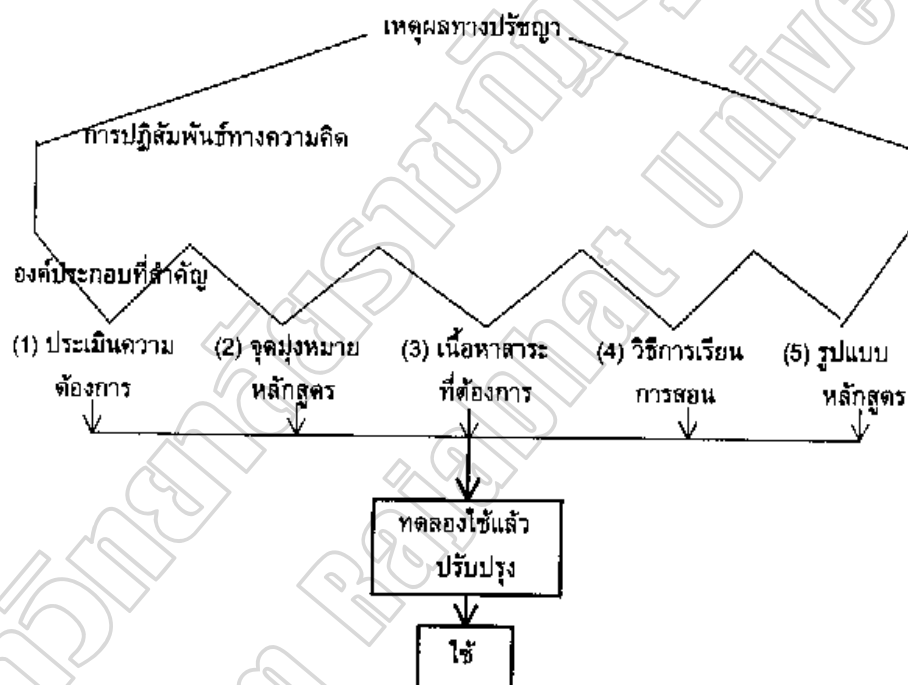
จากภาพประกอบ 8 โครงสร้างแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ข้างต้นนี้เป็นภาพที่แสดงให้เห็นโครงสร้างและขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปว่าก่อนจะกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรอย่างกว้างๆ นั้น จะต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ 3 แหล่ง คือ สังคม ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อและแนวปฏิบัติ ในการดำรงชีวิตในสังคม โครงสร้างที่สำคัญทางสังคมและความมุ่งหวังทางสังคม เป็นต้น แหล่งที่สองเกี่ยวกับผู้เรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการ ความสนใจ ความสามารถและคุณลักษณะที่ประเทศชาติต้องการและแหล่งที่สามก็คือ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่างๆ หรือจากผลการวิจัยที่สรุปให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ประมวลกลมกลืนเข้าด้วยกันจนเป็นเป้าหมายอย่างกว้างๆ ของหลักสูตรและเมื่อได้เป้าหมายอย่างกว้างๆ ของหลักสูตรแล้ว ต้องอาศัยข้อมูลทางด้านทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาการศึกษาต่างๆ มาผสมผสานกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยมและความมุ่งหวังว่า แนวคิดทางปรัชญาของผู้เรียน ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคตว่าเป็นอย่างไร กระบวนการเรียนที่ถูกและที่ควรนั้นควรเป็นเช่นไร แล้วจึงสรุปเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ข้อสังเกตสำหรับแผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ ในการใช้กระบวนการ Means-Ends Approach (ภาพประกอบ 8) ตอบปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ถ้าหากแบ่งขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรตามแผนภูมิก่อนเป็น 7 ขั้นตอนแล้ว จะพบว่า

ขั้นตอนที่ 1-5 จะพยายามตอบคำถามที่ 1

- ขั้นตอนที่ 6 จะตอบคำถามที่ 2
 ขั้นตอนที่ 6 จะตอบคำถามที่ 3 เช่นกัน
 ขั้นตอนที่ 7 จะตอบคำถามที่ 4

การพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติ นอกจากหาคำตอบมากมายหลายประการแล้วยังต้องอาศัยการตัดสินใจของบุคคลหลายฝ่ายหลายสาขาและการตัดสินใจเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นขั้นมูลฐานในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องที่ไม่ชัดเจนนัก แต่มีคำตอบอยู่ชัดในปัญหาหนึ่งๆ แต่อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ในการตัดสินใจ ต้องเป็นการตัดสินใจให้ได้สิ่งที่ต้องการอย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการตัดสินใจ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างก็ให้ความสำคัญในสาขาที่ตนสนใจและเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น ได้เสนอแนะโครงสร้างของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ภาพประกอบ 9

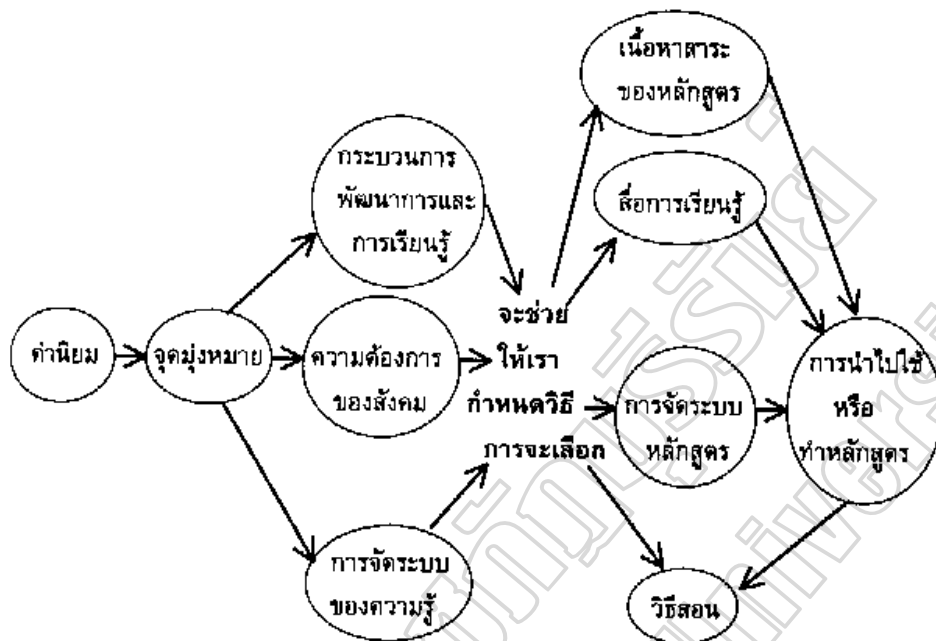

ภาพประกอบ 9 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยอาศัยการปฏิสัมพันธ์ทางความคิด

จากภาพประกอบ 9 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีองค์ประกอบของบุคคลอย่างน้อย 5 ฝ่าย และแต่ละฝ่ายอาจจะมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาหลายคน แล้วรวมกันเป็นกลุ่มนักพัฒนาหลักสูตร ซึ่งแต่ละคนก็นำเอาความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม หลักการและเหตุผลของตนที่มีอยู่ มาเป็นหลักในการตัดสินใจที่จะเลือกเอาอะไร ในแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตร ซึ่งการตัดสินใจที่จะเลือกเอาอะไรในแต่ละองค์ประกอบนั้น จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลทางปรัชญา ความต้องการ จุดมุ่งหมายหลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีสอนและรูปแบบหลักสูตรจากแต่ละบุคคล เช่น การจะตัดสินใจเลือกเอาเนื้อหาสาระใดสาระหนึ่งจะต้องเกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ร่วมกับความคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน รูปแบบหลักสูตรและเนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เป็นระบบปลายเปิดเช่นนี้ ย่อมเปิดให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และต่างก็นำเอาความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม หลักการและเหตุผลของตนมาโน้มน้าวจิตใจของคนอื่นให้เห็นสอดคล้องกับความคิดของตน การปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบนี้จะต้องมีการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งหลายครั้งและแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงแต่ในที่สุดก็จะได้ในสิ่งที่ต้องการร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินใจทุกขั้นตอน หลังจากได้หลักสูตรแล้วในขั้นต่อไปก็นำหลักสูตรไปทดลองใช้ แล้วปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้มีคุณภาพจึงจะนำไปใช้จริงๆ

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนต่างๆ โดยละเอียด ดังแสดงไว้ในภาพประกอบ 10 ต่อไปนี้ (วิชัย คิสสระ. 2535 : 34)

ภาพประกอบ 10 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างละเอียด

จากภาพประกอบ 10 แสดงให้เห็นโครงสร้างและขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรที่ค่อนข้างจะละเอียด และชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้มองเห็นแหล่งที่มาและสิ่งที่จะต้องคำนึงงานในขั้นต่อไปว่า มีอะไรบ้าง ซึ่งแผนภูมิแสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 3 แผน (ในภาพประกอบ 8, 9 และ 10) เป็นเพียงแผนภูมิส่วนหนึ่ง ในบรรดาแผนภูมิโครงสร้างและขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาทั้งหลาย ถึงแม้ว่าแนวคิดหลักการและรูปแบบ ตลอดจนทั้งการเรียงลำดับก่อนหลังอาจจะต่างกันไปบ้าง แต่สาระสำคัญๆ ที่เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ขั้นตอนต่างๆ จะคล้ายๆ กัน ทั้งนี้เนื่องจากนักการศึกษาทั้งหลายต่างก็มีความคิดเห็นตรงกันว่า การพัฒนาหลักสูตรนั้นต้องทำเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผนที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องแต่ละขั้นตอนได้อย่างจริงจัง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2539 ข : 2) ได้ให้ความหมายของคำว่า ท้องถิ่น ไว้ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ท้องถิ่น หมายถึง ชุมชน ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังอยู่ อาจเป็นชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือ ภาคภูมิศาสตร์ก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่และที่เป็นอยู่ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติ ชุมชน ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้เรียนรู้ หรือนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

ประการที่ 2 ท้องถิ่น หมายถึง สถานศึกษาหรือหน่วยงานองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ รวมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่มีในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา หน่วยงาน สมาคมองค์กร บุคลากรในหน่วยงานเหล่านี้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นของตนได้ ในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นระดับใดจะต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา และแนวทางดำเนินการพัฒนา ต้องจัดให้มีคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายๆ ฝ่าย มาร่วมกันพิจารณากำหนด โดยนำเอาข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับท้องถิ่น มาใช้ประกอบการพิจารณา ดำเนินการ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีลักษณะ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นโดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมนี้ หลังจากที่ท้องถิ่นมีคณะกรรมการในการทำงานได้ศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดงานที่จะพัฒนาแล้ว จะต้องศึกษาเอกสารหลักสูตรแม่บทว่า ได้มีการกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในเนื้อหาของส่วนใดของกลุ่มประสบการณ์รายวิชา ไม่ว่าจะเป็นวิชาบังคับเลือก หรือเลือกเสรี เมื่อพบว่ามีปรากฏในเนื้อหาของตอนใดแล้ว ท้องถิ่นจะต้องศึกษารายละเอียดของคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ของกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชานั้นๆ โดยละเอียด เพื่อนำมา กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริมได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น (กรมวิชาการ. 2539 ข : 4)

2. การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นโดย การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ เป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากที่คณะกรรมการได้วิเคราะห์เนื้อหาข้ออธิบายรายวิชามาแล้วเช่นเดียวกับการพัฒนาลักษณะที่ 1 กล่าวคือ การพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา เนื้อหาที่คณะกรรมการต้องนำเอา ผลการวิเคราะห์

ในส่วนที่เป็นเนื้อหามาวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า จากหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแต่ละหัวข้อนั้น ควรมีการเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาอะไรอีกบ้าง ทั้งนี้โดยพิจารณาตามความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและคาบเวลาที่มีอยู่ (กรมวิชาการ, 2539 ข :11)

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นในลักษณะการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ด้วยการเลือก ปรับปรุง หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ มีรายละเอียดที่คณะกรรมการควรทำความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียน จำแนกประเภทตามลักษณะของสื่อการเรียนการสอนได้ ดังนี้

หนังสือเรียน เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ สำหรับการเรียนรู้ มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือ เป็นชุดก็ได้

คู่มือครู แผนการสอน แนวการสอน หรือเอกสารอื่น ๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละรายวิชา ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

หนังสือเสริมประสบการณ์ เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในด้านการศึกษาค้นคว้าความรู้ของตนเอง ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความซาบซึ้ง ในคุณค่าของภาษา การเสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่าน การเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ตามหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้น หนังสือประเภทนี้โรงเรียนควรจัดหาไว้บริการครูและนักเรียน ในสถานศึกษา หนังสือเสริมประสบการณ์ จำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ หนังสืออ่านนอกเวลา หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออุทิศและหนังสือส่งเสริมการอ่าน

แบบฝึกหัด เป็นสื่อการเรียนสำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียน

สื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว เช่น สื่อประสม วัสดุทัศน แถบบันทึกเสียง ภาพพลิก แผ่นภาพ เป็นต้น ท้องถิ่นสามารถเลือกใช้ ปรับปรุง หรือจัดทำขึ้น เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสม

การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

เนื่องจากสื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภทและมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งสื่อการเรียนการสอนที่ผลิตจากส่วนกลางก็มักจะให้เนื้อหาต่างๆไป ซึ่งไม่เจาะจงเฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ฉะนั้นท้องถิ่นจึงควรเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม

กับสภาพของท้องถิ่นของตน โดยมีการวิเคราะห์หลักสูตร สํารวจ รวบรวมสื่อการเรียนการสอน วิเคราะห์สื่อการเรียนการสอน ซึ่งต้องให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตร ความถูกต้องและความเหมาะสมกับเนื้อหา ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา การใช้ภาษาและกิจกรรม

3.1 การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน

ท้องถิ่นอาจปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนทั้งหนังสือเรียน คู่มือครู แผนการสอน แผนการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ปรับรายละเอียด หรือ ให้เป็นปัจจุบันได้

3.2 การจัดทำสื่อการสอน

เมื่อท้องถิ่นได้วิเคราะห์สื่อการเรียนการสอนเพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นแล้ว พบว่ามีความจำเป็นที่ท้องถิ่นจะต้องจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เพื่อให้สามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

3.2.1 ประเภทของสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจัดทำ

3.2.1.1 สื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือเรียน หนังสือเรียน

ที่ท้องถิ่นจัดทำได้ คือ รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นใหม่และได้รับอนุญาตให้ใช้ได้แล้ว รายวิชาในวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี หรือเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ที่ท้องถิ่นได้มีการวิเคราะห์แล้วเห็นว่าจำเป็นต้องจัดทำหนังสือเรียน เพื่อให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

3.2.1.2 สื่อการเรียนการสอนประเภทคู่มือครู แผนการสอน

แผนการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัดและสื่อการเรียนการสอนอื่นๆ ท้องถิ่นสามารถจัดทำขึ้นได้และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม โดยอยู่ในดุลยพินิจของผู้บริหาร

3.2.2 ขั้นตอนการจัดทำสื่อการเรียนการสอน

3.2.2.1 ขั้นเตรียมการ มีการวิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร

วิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ พิจารณาคาบเวลาเรียน วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้นต่อไป

3.2.2.2 ขั้นวางแผน มีการกำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน

กำหนดขอบเขตหัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียนการสอน จัดทำโครงการ (Outline) ของสื่อการเรียนการสอน กำหนดแนวทางการนำเสนอเนื้อหาสาระของสื่อการเรียนการสอน เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการร่างต้นแบบสื่อการเรียนการสอน

3.2.2.3 ขั้นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียนการสอน โดยลงมือเขียนต้นแบบ

ครั้งที่ 1 ตรวจทานต้นแบบ ครั้งที่ 1 และปรับปรุง ตรวจทานต้นแบบ ครั้งที่ 2 และปรับปรุง

3.2.2.4 ขั้นทดลองใช้สื่อต้นแบบสื่อการเรียนการสอน โดยทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียน

หลายๆ คน แล้วปรับปรุง ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอนแล้วปรับปรุง

3.2.2.5 จัดทำต้นแบบสื่อการเรียนการสอนให้สมบูรณ์

3.2.3 เกณฑ์การพิจารณาจัดทำสื่อการเรียนการสอน

ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนท้องถิ่น ควรมีการพิจารณาให้สอดคล้องกับ จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา ถูกต้องตามหลักวิชาการและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน เนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้ เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน เนื้อหาความยากง่าย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อ หลักศีลธรรมอันดีและความมั่นคงของชาติ เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้ ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรม มีความเหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิจัย ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การอนุมัติสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมา ที่เป็นแบบฝึกหัด หนังสือเสริม ประสบการณ์ คู่มือครูหรือคู่มือการเรียนการสอน เมื่อท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาแล้วสามารถใช้ ประกอบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

สำหรับหนังสือเรียน ในกรณีที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศทว.ข.) พิจารณาอนุมัติหนังสือเรียนตามรายวิชาบังคับเลือกและรายวิชาเลือกเสรีที่ท้องถิ่น จัดทำ และให้ใช้ในสถานศึกษาภายในเขตการศึกษาของตน ฉะนั้น เมื่อท้องถิ่นได้ดำเนินการ จัดทำหนังสือเรียนขึ้นมาใหม่แล้ว จะต้องเสนอต่อ ศทว.ข. ที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ ตามขั้นตอนที่ ศทว.ข. นั้นๆ กำหนด และ ศทว.ข. จะแต่งตั้งคณะทำงานวิชาการระดับเขต เพื่อทำหน้าที่ตรวจพิจารณา หนังสือเรียนที่ท้องถิ่นจัดทำก่อนเสนอให้ ศทว.ข. พิจารณาอนุมัติ

ส่วนในกรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้ กรมต้นสังกัดเป็นผู้ พิจารณาอนุมัติ

เกณฑ์ในการพิจารณาอนุมัติหนังสือที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นมาใหม่ มีดังนี้

1. ความสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
2. ความถูกต้องตามหลักวิชาและเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
3. การเสนอเนื้อหา เป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้
4. ความเหมาะสมกับเนื้อหาเมื่อเทียบกับเวลาเรียน
5. ความยากง่ายของเนื้อหาวิชา การเรียนและการใช้ภาษาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
6. ความเหมาะสมของภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ
7. ความสอดคล้องกับลักษณะของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น
8. ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนความมั่นคงของประเทศไทย

การพิจารณาอนุมัติหนังสือเรียนของ ศศว.ข. หรือกรมต้นสังกัดให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เมื่อ ศศว.ข. หรือกรมต้นสังกัดได้อนุมัติหนังสือเรียนเล่มใดสำหรับรายวิชาใดแล้ว ให้แจ้งกรมวิชาการพร้อมส่งตัวอย่างหนังสือเรียนที่ได้อนุมัติแล้วด้วย เพื่อกรมวิชาการจะได้เสนอกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ทราบทั่วกัน

ขั้นตอนการเสนอขออนุมัติ

ท้องถิ่นจะต้องจัดทำต้นฉบับที่สมบูรณ์ที่จะขออนุมัติใช้เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องความสำคัญขั้นนี้ให้เป็นที่ไปตามที่คณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม เขตการศึกษา นั้นๆ หรือกรมต้นสังกัดกำหนด

สำหรับลำดับขั้นของการเสนอขออนุมัติ ศศว.ข. แต่ละเขตและกรมต้นสังกัด กำหนดวิธีปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม

การส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2539 ข : 17-26) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนว่า กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษา และกรมต้นสังกัด มีหน้าที่ในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนของท้องถิ่น ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือสำหรับนักเรียน เพื่อเสริมประสบการณ์ จัดทำสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์การเรียนการสอนทุกระดับชั้น ทุกกลุ่มประสบการณ์และทุกรายวิชา ให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคมในแต่ละท้องถิ่น
2. ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ สำหรับระดับประถมศึกษา หรือแต่ละรายวิชาสำหรับระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำไปสู่การเกิดกระบวนการต่างๆ ตามที่หลักสูตรต้องการ เพื่อให้การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนของท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ศศว.ข. และกรมต้นสังกัดควรมีการดำเนินการ ดังนี้
 - 2.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำสื่อการเรียนการสอนแก่ท้องถิ่น
 - 2.2 ดำเนินการด้วยวิธีใดๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพสื่อการเรียนการสอนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในเขตศึกษานั้นๆ
 - 2.3 ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่และกระจายสื่อการเรียนการสอนที่ได้รับอนุมัติให้ใช้อย่างทั่วถึง

4. การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น โดยการจัดทำวิชา/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ แนวการจัดทำวิชา/รายวิชาเพิ่มเติม

กรมวิชาการ (2539 ข : 26-30) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการจัดทำวิชา/รายวิชาขึ้นใหม่ ดังนี้ หลังจากศึกษาแล้วพบว่า สิ่งที่ดีควรจะมีการพัฒนานั้น ไม่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือรายวิชา/กลุ่มวิชาใดๆ ในหลักสูตรแม่บทท้องถิ่นควรดำเนินการ ในรูปแบบของคณะทำงาน โดยมีขั้นตอนการจัดทำ ดังนี้

4.1 ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้าง เนื้อหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้/รายวิชาต่างๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

4.2 นำเอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

4.3 กำหนดจุดประสงค์ของวิชา/รายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่ โดย

4.3.1 วิเคราะห์จากปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่นซึ่งได้แก่สิ่งที่ต้องการให้รู้ พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่างๆ

4.3.2 เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อเรียนจบรายวิชานั้นไม่ใช้การดำเนินงานหรือกิจกรรม

4.4 กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์ ซึ่งระบุค่าหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น ซึ่งจะประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่ทำให้เรียนรู้/ศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องการฝึก) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ เหมาะสมกับวัยและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน เหมาะสมกับคาบเวลา ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติระบบการปกครองตามหลักประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

4.5 กำหนดคาบเวลาเรียนสำหรับคำอธิบายหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ จะต้องคำนึงถึงระดับการศึกษา ดังนี้

ระดับประถมศึกษา จำนวนคาบเวลาเรียนที่กำหนดนั้น จะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้หน่วยย่อยที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไป

ระดับมัธยมศึกษา ถ้ารายวิชาที่จัดทำเป็นรายวิชาเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรีสามารถกำหนดความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน แต่ควรให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของ

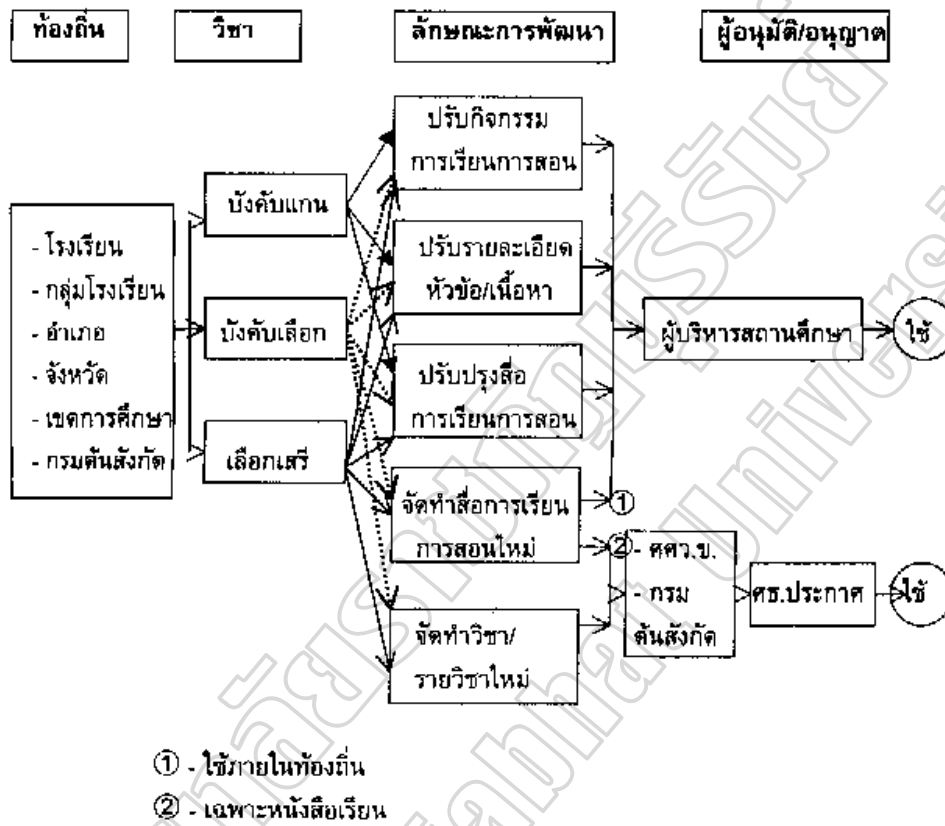
กลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่มีเนื้อหาบางอย่างจัดทำเป็นหลายรายวิชาได้

4.6 เขียนคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน หลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ ของรายวิชา ตามแบบฟอร์มที่กำหนด

4.7 จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้น ใหม่ตามแบบฟอร์มที่กำหนด โดยให้มี เหตุผลความจำเป็น จุดประสงค์ (ของวิชา/รายวิชา ที่จัดทำ) ขอบข่ายเนื้อหา แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อการเรียนการสอนที่สามารถ จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แนวการวัดและประเมินผล

4.8 ในการเสนอขออนุมัติ ให้ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 4.6 และ 4.7 ให้แก่ หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับการอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาดังกล่าว มาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ท้องถิ่นจะต้องไม่ลืมว่า เนื้อหารายวิชาที่ทำขึ้นมาใหม่จะต้อง ไม่เป็นเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในกลุ่ม ประสบการณ์รายวิชา/กลุ่มวิชาเดียวกันหรือต่างกันก็ตาม ดังนั้น ท้องถิ่นต้องตรวจสอบ รายละเอียดของเนื้อหาก่อนลงมือพัฒนา

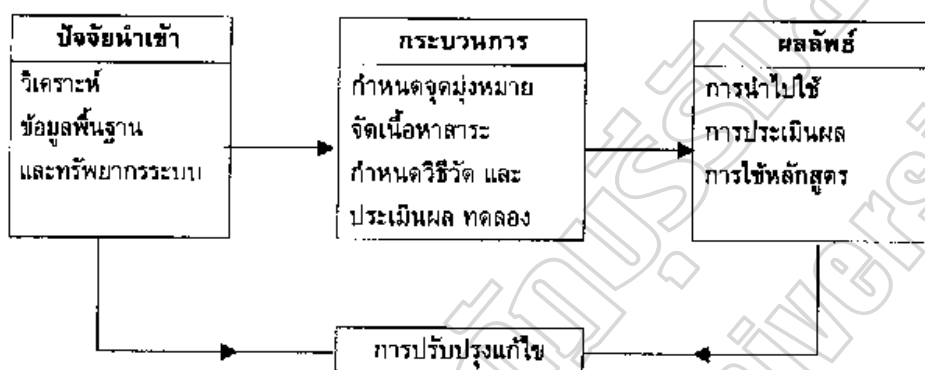
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนการดำเนินงานตามภาพประกอบ 11 (กรมวิชาการ, 2539 ก : 34)

ภาพประกอบ 11 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเชิงระบบ

ชาวนรงค์ ศิริอำพันธ์กุล (2543 : 23) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์และผลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงแก้ไข ดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเชิงระบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ในการศึกษาสภาพการบริหารงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการวิจัย ดังนี้

ชาวนรงค์ ศิริอำพันธ์กุล (2542 : สรุปผลการวิจัย) ได้ดำเนินการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการของครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่น สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ วัดอุปประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และความคิดเห็น ต่อการพัฒนาการสอนของครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่น ปี 2540-2541 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 46 คน จากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ 23 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการของครูในการพัฒนาการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

7 ด้าน คือ ด้านการใช้และปรับปรุงหลักสูตร ด้านการเขียนแผนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหา และด้านลักษณะของผู้เรียนที่มีปัญหาในการสอน และสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สรุปผลการศึกษา ด้านการใช้และปรับปรุงหลักสูตร มีสภาพปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมีปัญหาและความต้องการมากที่สุด ส่วนการแบ่งเนื้อหาในแต่ละระดับชั้น มีปัญหาและความต้องการน้อยที่สุด (2) ด้านการเขียนแผนการสอน โดยรวมมีสภาพปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า ที่มีสภาพปัญหาและความต้องการมากที่สุด คือ การเขียนกิจกรรมที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ ส่วนการวัดและประเมินผลมีปัญหาและความต้องการน้อยที่สุด (3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมมีสภาพปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า มี 2 รายการ ที่มีสภาพปัญหามาก คือ การสอนที่ยึดเน้นการสร้างนิสัย การปฏิบัติและการสอนให้ผู้เรียนรู้สภาพปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหา และนำประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ส่วนรายการที่มีปัญหาน้อย ได้แก่ ผู้เรียนเลือกและปฏิบัติงานตามศักยภาพ (4) ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีสภาพปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีปัญหาและความต้องการมากที่สุด คือ จำนวนสื่อการเรียนการสอนที่มี ส่วนที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ การจัดเก็บบำรุงรักษาสื่อ (5) ด้านการวัดและประเมินผลโดยภาพรวมมีสภาพปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีสภาพปัญหาและความต้องการมากที่สุด 2 รายการ คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และเทคนิควิธีการ วัดกรรม ที่ใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ส่วนรายการที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ การวัดและประเมินผลประจำบทเรียน (6) ด้านเนื้อหา โดยภาพรวมมีสภาพปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า รายการที่มีปัญหาและความต้องการมากที่สุด 2 รายการ คือ พลังงาน สารเคมี และจักรวาล อวกาศ ส่วนรายการที่มีปัญหาน้อยที่สุด ได้แก่ ชีวิตในบ้าน (7) ด้านคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีปัญหาในการสอนของครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดีเด่นอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาแต่ละรายการพบว่า คุณลักษณะของผู้เรียน ด้านการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไปใช้ในชีวิตประจำวันมีปัญหามากที่สุด และรายการเกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา มหาภักดิ์วิทย์ มีปัญหาน้อยที่สุด ความคิดเห็นอื่นๆ ด้านการจัดหลักสูตร มีปัญหา และความต้องการในเรื่องความเข้าใจ การใช้และการปรับหลักสูตร เรื่องชาติไทย และพุทธศาสนามากที่สุด ด้านการเรียนการสอน มีปัญหาและความต้องการในเรื่อง การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

มากที่สุด ด้านสื่อ/อุปกรณ์การสอน มีปัญหาและความต้องการในเรื่องการพัฒนาสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) มากที่สุด ด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหาและความต้องการในเรื่องการฝึกอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเก็บสะสมผลงานโดยใช้แฟ้มสะสมงานมากที่สุด ด้านการพัฒนาบุคลากรมีปัญหาและความต้องการมากที่สุดในเรื่องการปฏิบัติการเน้นกระบวนการ การแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นและการอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด ด้านผลที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน มีปัญหาและความต้องการในเรื่องการสร้างให้นักเรียนเป็นคนช่างคิดช่างสังเกต หาเหตุผลและหาข้อสรุปได้ด้วยตนเองมากที่สุด ด้านการนิเทศ การบริหารและการจัดการ มีปัญหาและความต้องการในเรื่องการเผยแพร่เทคนิควิธีการสอนให้หลากหลายมากที่สุด

ราชัย จันทร์หัวโทน (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารและการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น (2) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง เป็นข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2542 จำนวน 260 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเชิงสำรวจ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .89 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ คำนวณค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ยและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบ Pearson Product Moment Correlation Coefficient ผลการวิจัย พบว่า (1) ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีพฤติกรรมการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ คือ ด้านการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการกำหนดเป้าหมาย และด้านการปฏิสัมพันธ์ ด้านการจูงใจ และด้านการตัดสินใจ ด้านการควบคุมงานและด้านการเรียนการสอน (2) ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับ คือ ด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน ด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านงานหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านงานการเรียนการสอนและด้านงานห้องสมุด ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ด้านงานส่งเสริมการเรียนการสอนและด้านการนิเทศการศึกษา (3) ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น พบว่า โดยภาพรวม

มีความสัมพันธ์ต่อกันในทางบวกค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .868

สุพิศม์ สมศรี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มประชากร คือ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 372 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนจำนวน 372 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS/PC* เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยมีดังนี้ คือ (1) สภาพการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และมีข้อสังเกตว่าด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก คือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา (2) ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าเกือบทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับมาก มีข้อสังเกตว่าด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรก คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาอันดับสุดท้าย คือ ด้านการจัดการ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะมากที่สุดในแต่ละด้าน ดังนี้ (3.1) ควรส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (3.2) ควรส่งเสริมให้นำวัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร (3.3) ควรลดขั้นตอนในการใช้จ่ายงบประมาณ และ (3.4) ควรมีการจัดสัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

อัศรายีธิน นาคกรณ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2540 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 121 คน ครูผู้สอน 348 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 21 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้น เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.98 มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.65 – 0.87 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t -test (Independent Sample) ผลการศึกษาพบว่า (1) การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร (2) เปรียบเทียบการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา จังหวัดยโสธร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

อุบลแดง สิทธิวรเดช (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2539 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในประเด็น คือไปนี้ (1) สภาพการดำเนินงาน (2) ปัญหา และ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 14 คน ครูผู้สอน จำนวน 94 คน กรรมการโรงเรียน จำนวน 59 คน และนักเรียนจำนวน 259 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป PSS/PC* เพื่อหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยพบว่า (1) โดยภาพรวมโรงเรียนมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยด้านครูและบุคลากรทางการศึกษามีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านระบบบริหารการศึกษา ด้านโรงเรียน และสถานศึกษา และด้านหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนตามลำดับ และจากทบทวนภาพของกลุ่มพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าผู้บริหาร คณะครูและกรรมการโรงเรียน มีความตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา และปรับปรุงพัฒนารูปแบบที่เด่นชัดขึ้น แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มที่จะเกิดการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง (2) โรงเรียนมีปัญหาในเรื่องการนำแผนไปปฏิบัติ การที่ครูมีงานต้องรับผิดชอบมากเกินไป การให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่น และการสนับสนุนการดำเนินงานจากชุมชนในท้องถิ่น (3) โรงเรียนควรดำเนินการในเรื่อง การจัดสรรงบประมาณให้ทันกับความต้องการ การพัฒนาบุคลากร การใช้สื่อเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้นและดำเนินงานเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา

วราภรณ์ บางเลี้ยง (อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2540 : 23) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด 73 จังหวัด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ผลการวิจัยที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบนี้ คือ (1) การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร พบว่า ทุกหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรในเนื้อหาที่ตรงกัน และมีการดำเนินการเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อที่จะนำไปสู่การนำหลักสูตรไปใช้มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น (2) การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า มีการดำเนินงานในลักษณะของการถ่ายทอดความรู้จาก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติลงไปตามลำดับจนถึงโรงเรียน
กลุ่มประสบการณ์ที่ปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มทำงาน
และพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเป็นกรปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร
(3) การบริหารการใช้หลักสูตร พบว่า มีการปฏิบัติงานที่รองรับกันมาเป็นลำดับในเรื่องของการ
จัดอบรมและการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์
หลักสูตรและการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร

เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบระดับการดำเนินงาน
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2539 สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามสภาพและขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง
ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 91 คน ศึกษาจากประชากรและครูผู้สอน
จำนวน 306 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นอย่างมีสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม
ข้อมูล เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้และด้านการประเมินหลักสูตร แบบสอบถาม
มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (Two-way Analysis of
Variance) ผลการวิจัยพบว่า (1) ระดับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำแนกตามสภาพ
พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณา
เป็นรายด้านพบว่ามีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร
ด้านการนำหลักสูตรไปใช้และด้านการประเมินหลักสูตร ตามลำดับและเมื่อจำแนกตามขนาดโรง
เรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น
รายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ด้าน
การประเมินหลักสูตรและด้านการพัฒนาหลักสูตรตามลำดับ ส่วนโรงเรียนขนาดกลาง
และโรงเรียนขนาดเล็ก มีการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้าน พบว่ามีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ด้านการพัฒนาหลักสูตร
ด้านการนำหลักสูตรไปใช้และด้านการประเมินหลักสูตร ตามลำดับ (2) เปรียบเทียบระดับ
การดำเนินงาน พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามสภาพ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน
มีการดำเนินงานทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน
พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินงานโดยภาพรวมแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลาง
และขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนา
หลักสูตร โรงเรียนทุกขนาดมีการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการนำหลักสูตรไปใช้
และด้านการประเมินหลักสูตร โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานแตกต่างจากโรงเรียน
ขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญที่ .05 และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
ทั้งสอง

สุชาติ บุญฤทธิ์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการใช้หลักสูตรท้องถิ่นของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสอดคล้องของหลักสูตรท้องถิ่น ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน กับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ศึกษาสภาพการใช้ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยศึกษานิเทศก์จังหวัด/อำเภอ 11 คน ครูผู้สอน 118 คนและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 330 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบพิจารณาความสอดคล้อง แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาความถี่ ค่าร้อยละและการบรรยายความ นำเสนอโดยใช้ตารางประกอบการอธิบาย สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ (1) ความสอดคล้องของหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผู้ประเมินทุกคนมีความ เห็นตรงกันว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษาทั้งด้านจุดประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรมการเรียน ยกเว้นเรื่องประเพณีที่สำคัญ ผู้ประเมินเห็นว่าไม่สอดคล้องกับระดับ ประถมศึกษาทั้ง 3 ด้าน (2) สภาพการใช้ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร ท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2.1) ด้านการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ลักษณะการจัดกิจกรรมของครู เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ และคุณธรรม ลักษณะนิสัย ครูเป็นผู้แนะนำและกำกับดูแล กิจกรรมที่ครูใช้มากที่สุด 5 อันดับ ประกอบด้วย การสรุป การอภิปราย การซักถาม การสนทนาและการรายงาน ส่วนกิจกรรมที่ครู ใช้ใ้น้อยที่สุด 5 อันดับ ประกอบด้วย การสร้างข้อตกลงการวิเคราะห์ การวางแผน การสาธิต และการกำหนดเป็นข้อปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังมีบางกิจกรรมในแผนการสอนที่เด็กปฏิบัติไม่ได้ เพราะมีปัญหาด้านการสื่อสาร (2.2) ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น (1) ปัญหา อุปสรรคด้านการใช้หลักสูตรท้องถิ่น การขาดแคลนวัสดุหลักสูตร ได้แก่ รายละเอียดเนื้อหาที่ใช้ สอน เอกสารค้นคว้าสำหรับครูและนักเรียน นอกจากนี้ยังพบปัญหาครูร้องเพลงในแผนการสอน ไม่ได้ เนื้อหาและกิจกรรมในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ยังไม่ชัดเจน (2) ปัญหา อุปสรรค ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น บุคลากรที่เป็นผู้พัฒนา หลักสูตร ขาดความรู้ ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น มีเวลาในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นน้อย เพราะมีงานประจำ การแต่งตั้งบุคลากรไม่ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การไม่ได้ทดลอง ใช้แผนการสอน สาเหตุ คือ ไม่มีเวลาและไม่ได้กำหนดไว้ในแผนการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น แผนการสอนจึงมีข้อบกพร่องมาก ทำให้ครูขาดความเชื่อถือและไม่ยอมรับ แผนการสอน การไม่ได้ประเมินผลหลังการใช้แผนการสอน สาเหตุ คือ คณะผู้จัดทำไม่เข้าใจ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจึงไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า ไม่มีบุคลากรในการติดตามผลและมี การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารบ่อย นโยบายจึงไม่ต่อเนื่อง ทำให้ปัญหาและข้อบกพร่องของ แผนการสอนไม่ได้รับการพัฒนา ครูจึงไม่เห็นความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นและไม่ใช้

แผนการสอนอย่างจริงจัง (2.3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น (1) ข้อเสนอแนะด้านการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ควรจัดหาวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารค้นคว้า หนังสือประกอบการสอน ตัวอย่างแบบฝึกหัด แบบทดสอบและเทปเพลงประกอบการสอนให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และครู เพิ่มเติมเนื้อหาและกิจกรรมในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ (2) ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเสริมความรู้ให้กับบุคลากรในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่งตั้งบุคลากรจากทุกฝ่าย ได้แก่ ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตร มีการทดลองใช้แผนการสอนและประเมินผลหลังการใช้ โดยผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดแต่งตั้ง คณะกรรมการจากคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ประเมิน (3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ทุกอำเภอมีผลการเรียนดีมาก (ระดับผลการเรียน 4)

สมพิศ วงษ์แหยม (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ศึกษานิเทศก์จังหวัดและศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนาวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าครูวิชาการของโรงเรียนรวมทั้งสิ้น จำนวน 444 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบศึกษาเอกสารแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและแบบสำรวจรายการ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ผลการวิจัยที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบนี้ คือ (1) การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการในลักษณะ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำเนื้อหาวิชาใหม่ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมนั้น เป็นลักษณะการพัฒนาหลักสูตรที่ดำเนินการมากที่สุด ทรัพยากรท้องถิ่น ที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรบุคคล และนำมาใช้ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ (2) ปัญหาการนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านทรัพยากรบุคคลและปัญหาที่พบ คือ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ (3) ปัญหาในการนิเทศของศึกษานิเทศก์พบว่า ศึกษานิเทศก์มีภารกิจอื่นที่ต้องปฏิบัติ จึงไม่สามารถนิเทศได้ตามกำหนดและปัญหาในด้านการประเมินผลการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร ปัญหา คือ เรื่องการสร้างเครื่องมือ

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร และ การจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอด

ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทำการวิจัยเป็นรายกรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง เป็นการวิจัยและพัฒนาที่ประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชน การวิจัยดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาใช้วิธีวิเคราะห์หลักสูตรแม่บทและการสอนกลุ่ม เพื่อประมวลข้อมูล นำมาพัฒนาโครงร่างหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย ใช้วิธีวิจัยเชิงทดลอง เพื่อทดลองใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 8 เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตร ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อแก้ปัญหาการใช้หลักสูตร พบว่ามีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การอนุรักษ์และสร้างป่าไม้ของชุมชนตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ (การใช้สมุนไพร) ที่เป็นกระบวนการคิดและกระทำโดยเจ้าอาวาส ในชุมชน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างวัด โรงเรียนและชุมชนนั้นมีระดับความสัมพันธ์ที่ดี โดยขึ้นอยู่กับตัวบุคคลหลัก คือ ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งมีปัจจัยสายสัมพันธ์เครือข่าย การดำเนินงาน เป็นแหล่งเสริมการสนับสนุน หลักสูตรแม่บทได้กำหนดแนวทางเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และชุมชนได้ ผลจากการสนทนากลุ่มสมาชิก ผู้ร่วมสนทนาช่วยกันกำหนดเนื้อหา ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและวิธีการวัด และประเมินผลการเรียนได้ ส่วนนโยบายการควบคุมทางวิชาการ นอกจากหน่วยงานบังคับบัญชาส่วนกลาง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรติดขัด ความไม่เชี่ยวชาญและไม่ใส่ใจทางวิชาการอย่างเพียงพอของผู้บริหารโรงเรียน มีแนวโน้มทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนั้นพื้นฐานทางความใส่ใจทางวิชาการของครูที่แตกต่างกัน ก็จะทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลแตกต่างกัน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นอกจากนั้นนักเรียนยังมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ในด้านตัวหลักสูตรนั้นมีส่วนที่จะต้องแก้ไข

รุ่งฟ้า ทิรัญวงศ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ดำเนินการศึกษาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ของครู และความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาในเขต ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มงาน และพื้นฐานอาชีพ หมายตงงานเลือกให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 จำนวน 250 คน นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 125 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 41 คน

ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้วยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบและแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า (1) ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หมวดงานเลือก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ร้อยละ 52.8 มีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หมวดงานเลือกให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น อยู่ในระดับที่ยังต้องปรับปรุง โดยเฉพาะด้านการศึกษาหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ การปรับรายละเอียดของเนื้อหาและการจัดทำรายวิชาใหม่ ส่วนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนมีความรู้ระดับปานกลาง (2) ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ครูศึกษาหาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร จากหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุงและนำไปใช้ในการปรับกิจกรรม การเรียน การสอน ผู้บริหารส่งเสริมให้ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกำหนดให้มีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ในแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน ด้านปัญหา พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรและครูศึกษาเอกสารหลักสูตรแล้ว แต่ยังคงขาดความเข้าใจ (3) ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ พบว่า ศึกษานิเทศก์ได้ส่งเสริมในการปรับกิจกรรมการเรียน การสอนและกำหนดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของจังหวัด ครูผู้สอนได้เริ่มเก็บข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเป็นบางส่วน แต่ยังไม่จัดเก็บอย่างเป็นระบบ ด้านปัญหา พบว่า สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอ ไม่มีงบประมาณในการอบรมสัมมนา

ศิริกุล สันติชาติ (2535 : บทคัดย่อ) วิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านจากวรรณคดีสมัย คันรัตนโกสินทร์ ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านจากวรรณคดี ประเภทนิราศ 24 เรื่อง ประเภทนิทานคำกลอน 4 เรื่อง ประเภทกลอน บทละคร 7 เรื่อง โดยศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย การประกอบ อาชีพ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ การประกอบอาหารและการถนอมอาหาร การรักษา พยาบาล ความเชื่อและพิธีกรรม การควบคุมสังคม การเดินทาง การติดต่อสื่อสาร การถ่ายทอด ความรู้ การบันเทิงและความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และภูมิศาสตร์ ผลการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นว่า ชาวบ้านได้แสดงให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ด้านต่าง ๆ ได้อย่างคุ้มค่า มีการนำแรงงานสัตว์ พลังงานธรรมชาติและเครื่องทุ่นแรงมาช่วย ทดแทนแรงงานมนุษย์ รู้จักปรับสภาวะธรรมชาติด้วยวิธีต่างๆ การแปรรูปวัสดุด้วยเครื่องมือ และกรรมวิธีที่ไม่สลับซับซ้อน การออกแบบรูปทรงโรงเรียนและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคม โดยใช้ความรู้ประสบการณ์ของตนเอง คนในครอบครัว และคนในชุมชนด้วยวิธีการร่วมแรง ร่วมความคิดในการทำงานให้สำเร็จไปได้อย่างรวดเร็ว ความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อกระบวนการความคิดของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทำให้เกิด การสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ อย่างประณีต ทั้งนี้มาเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม การรักษา พยาบาล การถ่ายทอดความรู้ สืบทอดแนวคิดและการปฏิบัติตน สร้างความสงบสุข

ความอบอุ่นทางจิตใจและความมั่นใจในการดำเนินชีวิต สภาพสังคมและภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยการประดิษฐ์คิดค้นและการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตต่างๆ ต้องสอดคล้อง เชื่อมโยงกับปัจจัยที่มีอยู่โดยรอบทั้งปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมและภูมิศาสตร์

อังกูล สมคะเนย์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัย ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/อำเภอและกิ่งอำเภอ จำนวน 25 คน ผู้บริหารโรงเรียน 308 คน ครูวิชาการโรงเรียน 308 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ชนิดมีโครงสร้าง และศึกษาจากเอกสาร ผลการวิจัย คือ (1) สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยและให้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ หรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร (2) ปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาหลักสูตรพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน มีปัญหาเกี่ยวกับ ด้านงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและกาวนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

อาราม สุวรรณชัยรบ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา คามทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครู และเปรียบเทียบทัศนคติผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการบริหารงานวิชาการ ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการเรียนการสอน ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดผลและประเมินผล ด้านห้องสมุด ด้านนิเทศการศึกษา ด้านวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน ด้านส่งเสริมการสอน ด้านประชุมอบรมทางวิชาการ โดยจำแนกโรงเรียนในกลุ่มอำเภอที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารและครูพบว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาและครูมีทัศนคติต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันในระดับมากทุกด้าน ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานวิชาการ ในระดับมากทุกด้าน ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีทัศนคติต่อ

การบริหารงานวิชาการทั้ง 9 ด้านแตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีทัศนะต่อการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน ในด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน ส่วนอีก 8 ด้านไม่แตกต่างกัน

วีระ เสาโกมุท (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ที่มีต่อการนำหลักสูตรไปใช้ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน 238 คน และครูผู้สอน 296 คน สรุปได้ว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการบริหารหลักสูตร การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรและการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรอยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสนใจอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวุฒิทางวิชาชีพครูต่างกัน ประสบการณ์ในการบริหารและขนาดของโรงเรียนไม่ใช้ตัวแปรที่ทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาอยู่ในระดับมาก (ชาญณรงค์ ศิริอำพันธ์กุล. 2542 ; สุพิศม์ สมศรี. 2541 และ ยิ่งกุล สมคะเนย์. 2535)
2. ปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่เชี่ยวชาญและไม่ใส่ใจทางวิชาการอย่างเพียงพอของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีแนวโน้มทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบความสำเร็จ (วิณะ บัวสนธิ. 2535)
3. บุคลากรที่เป็นผู้พัฒนาหลักสูตรขาดความรู้ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น (สุชาติ บุญฤทธิ์. 2538)
4. การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น มีการดำเนินงานในลักษณะของการถ่ายทอดความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติลงไปตามลำดับจนถึงสถานศึกษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและผู้บริหารมีความสนใจต่อปัญหาด้านการบริหารหลักสูตร ในระดับปานกลาง (เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. 2539 ; รุ่งฟ้า หิรัญวงศ์. 2535 และ วราภรณ์ บางเลี้ยง. 2534)
5. การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (วีระ เสาโกมุท. 2533 และอัศรโยธิน นากรณ์. 2541)
6. จากการวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ

ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ อย่างคุ้มค่า การแก้ไขปัญหาค่าครองชีพด้านชีวิตต่างๆ สอดคล้องเชื่อมโยงกับปัจจัยที่มีอยู่โดยรอบและปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม และภูมิศาสตร์ไม่แตกต่างกัน (ศิริกุล สันติชาติ. 2535)

7. ปัญหาการนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามามีใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านทรัพยากรบุคคล ซึ่งไม่มีเวลาว่างพอ (สมพิศ วงษ์แหยม. 2534)

8. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการบริหารกับงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันในทางบวกค่อนข้างสูง (ราชัย จันทร์หัวโทน. 2542)

9. ผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและครูมีทัศนคติต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ต่างกันในระดับมากทุกด้านและผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีทัศนะการบริหารงานวิชาการแตกต่างกันในด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ (อาราม สุวรรณชัยรบ. 2535)

งานวิจัยต่างประเทศ

ในการศึกษาสภาพการบริหารงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวทางปฏิรูปนี้ นอกจากศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศแล้ว ยังได้ศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

เจอร์รี่ (Jerry ; อ้างถึงใน อัครโยธิน นากรณ์. 2541 : 49) ได้ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การออกแบบกราฟิกที่มีประสิทธิภาพ พบว่าควรรวบรวมแนวคิด และสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟิกที่จำเป็นทางการศึกษา ให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญการออกแบบกราฟิกและนักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้ว ควรมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้ทราบโดยทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุน ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย

ซีล่า (Sheila ; อ้างถึงใน อัครโยธิน นากรณ์. 2541 : 49) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษที่มีต่อครูผู้สอน และหลักสูตรพบว่า การให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร การศึกษา การบริหารงบประมาณ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในทางที่ดีอีกด้วย

เบอร์นาร์ด (Bernard ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ ช้วยอุปการ. 2540 : 46) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบหลักสูตรวิทยาศาสตร์ ระหว่างหลักสูตรนานาชาติในประเทศอังกฤษ และแคว้นเวลส์ เช่น การส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้เองได้ ในขณะที่หน่วยงานทางการศึกษาส่วนท้องถิ่นของประเทศอังกฤษและแคว้นเวลส์ มีบทบาทในการพัฒนา

หลักสูตรขึ้นมาใช้เองมีน้อยมาก ดังนั้นควรผลักดันให้มีการจัดการศึกษาที่เน้นการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น เช่น การนำโปรแกรมวิทยาศาสตร์ในรัฐออนตาริโอมาใช้สอนและให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้น

วิลเลียม (William ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ. 2540 : 47) ได้ทำการวิจัย เรื่อง หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวน พบว่า รูปแบบของหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ 1. การเน้นให้เห็นโน้ตคนในแต่ละวิชา 2. วิชาในเขตวิทยาที่มโนทัศน์หลักไม่เด่นชัด ควรพัฒนาในด้านจุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร การสอนและการประเมินผล 3. วิชาประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา ควรพัฒนาเกี่ยวกับกระแสดการเปลี่ยนแปลง ในสังคมโลกปัจจุบัน อนึ่ง รูปแบบของหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวน ควรอยู่ภายใต้รูปแบบการศึกษาปกติ เพื่อสนับสนุนและขยายทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีจุดเน้นแตกต่างกัน

ไฮเมด (Hymel ; อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ. 2540 : 48) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเรื่องการใช้คำสรรพนามและคำศัพท์ วิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา ของโรงเรียนเตรียมนักเรียนต่างดาว พบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การใช้คำสรรพนามและคำศัพท์ในวิชาวิทยาศาสตร์และวิชาสังคมศึกษา สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีการฝึกหัดและการเรียนรู้ภาษาที่สอง การบูรณาการเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา และการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน

อัลเลน และแนนซี (Allen & Nancy . : 1997) ได้รายงานการวิจัย เรื่อง อเมริกันอินเดียน คัลเจอร์ (American-Indian-Culture) รายงานการวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบในการบูรณาการ วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมในหลักสูตรและการสอนในโรงเรียนพื้นเมืองอเมริกันอินเดียน 13 แห่ง ใช้เวลานานกว่า 18 เดือน ในช่วงปีภาคเรียนฤดูร้อน ปี 1996 โดยจัดทำโครงการ ที่ชื่อว่า Four Direction Challenge in Technology Project ทำให้ครูผู้บริหาร สมาชิกในชุมชนและนักเรียนได้มาร่วมกันทำงานเป็นทีม โดยใช้เวลา 2 สัปดาห์เพื่อร่วมกันทำงานด้านวัฒนธรรม เทคโนโลยีและการพัฒนาหลักสูตร คณะทำงานได้จัดทำโครงการเกี่ยวกับหลักสูตรและสื่อประสม (Multimedia) ที่รวมเอาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (Science and Culture) เข้าด้วยกัน ในการทำงาน คณะทำงานได้ใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในห้องเรียน ทำวารสารอิเล็กทรอนิกส์ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและผลผลิตทางหลักสูตร ในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดทำรูปแบบ การบูรณาการวัฒนธรรมในหลักสูตร และกิจกรรมที่ทำเหล่านั้นที่กล่าวมา เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนการปฏิรูปหลักสูตรท้องถิ่น (Local Curriculum Reform) ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าทีมที่ทำงานร่วมกัน จะมีความหวังต่อการพัฒนาหลักสูตร ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ มุ่งเน้นทางด้านเนื้อหา

สาขาวิทยาศาสตร์ แต่รูปแบบที่ได้ในการพัฒนาหลักสูตรจะแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามค่านิยมด้านวัฒนธรรมและการสอน มีข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ควรเตรียมความพร้อมให้ชุมชนได้รับการอบรมด้านการออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) และกระตุ้นให้มีการควบคุมเนื้อหาให้สัมพันธ์กับสภาพท้องถิ่น

โคป และคนอื่นๆ (Cope and others. : 1993) ได้ทำการวิจัย เรื่อง โครงการแห่งชาติด้านภาษา การอ่านออกเขียนได้และการคิดคำนวณสำหรับผู้ใหญ่ เอกสารนี้นำเสนอแนวทางการสอนภาษา การเขียนและการคิดคำนวณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ความสามารถในการทำงานและการทำกิจกรรมทางสังคม ในออสเตรเลีย ซึ่งประกอบด้วย แนวทางสำหรับหลักสูตรและการประเมินผล ที่จำเป็นของสถานประกอบการ สถาบันการศึกษาและกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อช่วยในการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น ใน 4 ตอนแรก เป็นข้อมูลที่ยกให้รู้ภูมิหลัง ซึ่งจะแนะนำและบรรยายแนวทางและชี้แจงวิธีการพัฒนาหลักสูตรและการประเมินผลในต้นตอของแนวทางนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบในการสื่อสาร 6 ประการ คือ ด้านงานที่ปฏิบัติ ด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารแบบให้ความร่วมมือ ประสบการณ์ด้านการสื่อสารภายในกลุ่ม ด้านระบบการสื่อสารภายในองค์กรและด้านการสื่อสารกับสาธารณชนในชุมชน โดยมีการอธิบายขั้นตอนของความสามารถ 3 ชั้น ของแต่ละด้าน คือ ชั้นให้ความช่วยเหลือ ชั้นสามารถทำได้ด้วยตนเองอย่างอิสระและชั้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังได้กล่าวถึงขั้นตอนย่อย 4 ชั้น ของแต่ละชั้นดังกล่าว คือ การคิดทบทวนถึงประสบการณ์ต่างๆที่ได้ทำมา การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การนำไปปฏิบัติและการคิดอย่างมีเหตุผล

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศดังที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป้าหมายของหลักสูตร สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน สังคม และความเชี่ยวชาญในศาสตร์แต่ละสาขา
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น ครูผู้สอน ผู้บริหาร สถานประกอบการ ชุมชน ผู้เรียน จึงจะทำให้หลักสูตรมีแกนสารตามความต้องการจำเป็นอย่างแท้จริง
3. ในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร ต้องมีข้อมูลพื้นฐาน มีการออกแบบหลักสูตร มีจุดมุ่งหมาย กำหนดมาตรฐานผลผลิต มีกระบวนการ มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร มีการประเมินหลักสูตรเพื่อแก้ไขปรับปรุง แล้วจึงประกาศใช้
4. การบริหารงานพัฒนาหลักสูตรจะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการกระจายอำนาจ